

Süleyman Demirel Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Y. 2000, C.5, S.1 s.1-26.

2000'Lİ YILLARDA ASYA PASİFİK BÖLGESİNDE BÜYÜK GÜÇ ETKİLEŞİMİ VE BAZI MÜMKÜN GELİŞMELER (2)¹

Prof.Dr.Mehmet Sami DENKER*

ÖZET

ASESAN Kamboçya krizinde olduğu gibi bir örgüt değil. Yeni sorunlar ve yeni gelişmelerle üyelerinin sayısı artarken, üyeler arasında uyumun nasıl sağlanacağı, Asya Pasifik güvenliğinin ve ekonomik bölgeciliğin gelişmesi karşısında ASEAN'nın durumunun ne olacağı, büyük güçler arasındaki ilişkilerdeki gelişmeler nasıl bir tavır alınacağı gibi sorunlarla karşı karşıya. Bir çok bakımdan, Soğuk Savaş sonrası dönemde bölgecilik farklı amaçlar için hizmet edebilir. Uyumda ortaya çıkacak sorunlar bölgeyi etkilememeli. Soğuk savaş sırasında, katı bir diplomatik konsensüs, bölgedeki bölünmeleri önleyebilmek ve dış orta güçler karşısında örgütün pazarlık gücünü artırmak için gerekmektedir. Bu ihtiyaç şimdi geride kaldı ve ASEAN üyelerini birçok ve farklı yönlerden etkileyen sorunlarla karşı karşıya. Böyle bir durumda, ASEAN Güney Doğu Asya kapsamında anlaşmaları ve ödünde bulunmayı kolaylaştırıcı bir rol oynayabilir. Konsensüs yönetim mekanizması ve üyelerin belirli konulardaki çıkarlarını uyumlaştırıcı olarak genişlemiş bir ASEAN, bölgede önemli katkılarda bulunabilir.

GÜNEYDOĞU ASYA VE BÜYÜK GÜÇLER

Çin

Asya Pasifik bölgesinde gelişen çok taraflı güvenlik görüşmeleri ve bölgesel ya da alt bölgesel çok taraflı güvenlik düzenlemeleri Çinliler için yeni bir mücadele alanı oluşturmaktadır. Şimdiye kadar, Çinliler temelde, çıkarları için potansiyel bir tehdit oluşturacak çok taraflı güvenlik düzenlemelerinin dışında tutulmalarını ile ilgilenmekteydiler Çin şu andaki süreçle ilgilendiğini

¹ 1. Bölüm Y.1999, S.4'de yayınlanmıştır.

* Dumlupınar Üniversitesi İİBF Dekanı.

hissettirecek dikkatli ve açık olmayan bir politika izlerken,diğer aktörlerin, özellikle ABD nin atacağı adımları beklemekte.

Çin'in çok taraflı bölgesel güvenlikle ilgili yaklaşımları Çin dışişleri bakanı *Qian Quiçhen* nin 24 Temmuz 1993'de Singapur'da yaptığı toplantıda en geniş bir biçimde özetlendi.' bizim görüşümüz bölgesel farklılıklar göz önüne alınarak, değişik düzeylerde ve bir çok değişik şekilde, iki taraflı ve bölgesel güvenlik görüşmelerini başlatabiliriz. Bu türden görüşme ve danışmalarda, bir birimizle olan iletişim ve güveni geliştirebiliriz. Çin bu tür görüşme ve danışma toplantılarına aktif olarak katılacaktır. *Qian* aynı zamanda çok taraflı güvenlik görüşmelerin dayanacağı temelleri de şöylece belirledi: Barış içinde birlikte yaşamının beş temel ilkesine dayanarak bütün ülkelere eşit muamele edilmesi; hiç bir ülke, etki bölgesi, üstünlük kurmaya çalışmayacak, diğer ülkelere yönelik hiç bir askeri blok kurmayacak yada üye olarak katılmayacak; hiç bir ülke diğerinin iç işlerine karışmayacak; silahsızlanma ve silah kontrolü açık ve akla uygun bir şekilde yapılacak; silahlanma yarışına son verilecek ve nükleer silahların yayılmasının önlenmesi için çaba sarf edilecek; sınır tartışmaları güce baş vurmadan, barışçıl bir biçimde sonuca bağlanacak.' Çin Devlet Başkanı ve Parti Genel Sekreteri *Jiang Zemin* kapsayıcı bölgesel güvenlik konusunda şüphelerini belirtirken, güvenlik mekanizması ' farklılaşmış bölgenin gerçek şartlarına dayanmak zorunda olduğunu' belirtmiştir.

Bir çok Çinli uzman ve görevli gelişen şartlar ve konu ile ilgili sorunları tartışarak, değerlendirirken, uzun dönemli bir politika oluşturmaya çalışırken, dışarıdan gelen eleştiriler ve tink-tanks guruplarının çalışmalarıyla Pekin e tavsiyelerde bulunuyorlardı.

Çinliler, Soğuk Savaş dönemi sonrasında Asya Pasifikte oluşan güvenlik ortamını Çin çıkarları açısından olumlu görmekteydiler. Çinliler, bölgenin gelecekteki güvenliğini, hiç bir ülkenin üstün olmadığı güç dengesinin muhafazasında görmekteydiler. Böyle bir güç dengesinin muhafazası Soğuk savaş dönemi sonrasında ortaya çıkardığı, ABD, Japonya, Çin, Rusya ve ASEAN'nen bir birlerini sınırlayan büyük güçlerin de dahil olduğu çoğulcu bölgesel stratejik ortamın ortaya çıkmasıyla geliştiğini ifade etmekteydiler. Soğuk Savaş sonrası bölgesel stratejik ortam sadece gücün yayılması tarafından desteklenmemekte, aynı zamanda, bölgedeki önemli aktörler arasındaki ilişkilerin gelişmesiyle de desteklenmekte. CICIR'a göre, ABD, Rusya, Çin,ve Japonya arasında güvenlik sorunları hakkındaki çıkar çatışmaları ortadan kalktı. Çinli analizciler, Kominizmin ortadan kalkmasından itibaren Avrupa'da yaşanan ekonomik krizler ve istikrar bozucu çatışmalar, Asya Pasifik bölgesindeki görece politik istikrar ve ekonomik refah arasındaki zıtlığı ortaya koymakta ve dikkatleri çekmekte. Üst düzey bir araştırmacıya göre Asya Pasifik bölgesi dünyanın ekonomik olarak en süratli gelişen bölgesi bu ise istikrarın temeli, bir başka deyişle '*barış ve gelişmenin*' sembolü. '*Kore dışında bölgede kararsız bir sorun*

yoktur. Ayrıca yeni çatışmalar ortaya çıksa ve tansiyon yükseltse de, Asya-Pasifik bölgesinde barış açısından görünenlerden umutluuz.² diyerek değerlendirme yapmaktadırlar.

Çinli analizciler, çok taraflılığa olan bölgesel ilgiye katkıda bulunmanın bölgesel istikrarda olabilecek tehditlere de dikkat çekmektedirler. Tarihsel olarak gelen; sınır ve deniz yolu tartışmaları, ve uzun zamandan beri soğuk savaş içinde gizlenen etnik ve dinsel farklılıklar, şimdilerde açık bir biçimde ortaya çıkmakta, bölgesel istikrarı tehdit edebilecek unsurlar. Öte yandan araştırmacılar, bölgede Japonya'nın askeri rolünün genişlemesinden endişe duyduklarını ifade etmektedirler. Bölge ülkeleri bu ihtimali düşünerek çok taraflı güvenlik düzenlemelerine yönelmelerinin temelinde de bu yatmaktadır.

Çinli uzmanlara göre, bölge ülkelerinin askeri güçlerini güçlendirme arzuları, bölgedeki istikrarı bozabilir. Asya Pasifik bölgesi dünyada en fazla silah satışının yapıldığı bir bölge. Çinli uzmanlara göre, bölgesel ülkelerin çoğu, askeri harcamalarını artırarak süratli bir şekilde silahlanmakta. Bu eğilim genel olarak ülkelerin saldırgan olmalarından değil, daha ziyade askeri güçlerinin modernizasyonu ve savunma amaçlı olarak yapıldığı kanısındalar. Eğer bu savunma harcamaları ve modernizasyon çalışmaları ülkelerin ihtiyacını açan boyutlara ulaşırsa, bölgesel istikrarı tehdit edeceği görüşündeler.

Asya Pasifik bölgesinde istikrar konusundaki diğer önemli bir faktörde ABD'nin gelecekte bölgede oynayacağı ya da oynamak istediği rolün belirsiz olmasından kaynaklanıyor. ABD'nin askeri varlığını bölgeden çekilmesinden sonra, Asya Pasifik bölgesinde oluşan güç boşluğundan ASEAN'nin endişeleri sonucu güvenlik çok taraflılığı araştırılmaya başlanmıştır. Araştırmacılar, 'boşluğu birinci derecede Japonya ikinci olarak ta Çin tarafından doldurulmaya çalışılacağı endişesi ASEAN'ni bu arayış içine getirmiş ve ASEAN ülkeleri aslında ABD'nin bölgedeki güç dengesini sağlamak üzere bölgede kalmasından yanalar' demektedirler.

Soğuk Savaş sonrası dönemde, Çinli uzmanlara göre, Asya Pasifik ülkeleri, ulusal ve uluslararası güvenliğin ekonomik boyutunu üzerinde durmaktalar. uygun şartların korunması ekonomik dinamizm, yüksek ekonomik büyüme oranları ulaşmalarını sağlamış, bu şartların korunmasını istemekteler. Bütün Asya Pasifik ülkeleri birbirinin tamamlayıcısı ve teknoloji, sermaye, insan gücü, doğal kaynaklar gibi birbirinin gücünden yararlanmaktalar. CICIR araştırmacılarına göre, böylece lokal, bölgesel ve uluslararası pazarlarla derece derece bütünleşilecektir.

² Bkz. **Ibit.**, s. 12.

Çinli uzmanlar, Çinin ve diğer Asya Pasifik ülkelerinin, ekonomik büyüme ve bütünleşmenin kesilebileceği ve sonunda siyasi istikrar ve bölgesel güvenliğinin tehlikeye düşebileceği konusunda endişe duymakta olduklarını belirtmektedirler. Çin yönetiminin önemli danışmanlarından *Guo Zhenyuan*, bölgede işleyen bir ekonomik gelişmeye dikkatleri çekerek, ekonomik gelişmeyle birlikte çıkar çatışmaların olabileceği ve bununda bölgedeki istikrarı etkileyebileceğini belirtmekte. Guo, ayrıca, bölge ülkelerinin yeni bir bölgesel güvenlik düzenlemesine konsantre olmalarına gerek olduğu ifade etmektedir.

Çinli araştırmacılar, Asya Pasifik ülkelerinin çok taraflı güvenlik diyalogu ve işbirliğine giderek artan ilginin bölgede değişen güvenlik ortamında oluşturulan mücadele alanlarının bir sonucu olarak görmekteler. Asya Pasifik bölgesinde mevcut yapının biçimsel kolektif güvenlik yapılarının oluşturulması gibi zoraki değişimler gerektirmediği konusunda ısrarlılar. Çok taraflı güvenlik yapısı yerine başlıca güçler arasında iki taraflı ilişkiler ve güç dengesinin Asya Pasifikteki istikrarı etkilemeye devam edeceği ifade edilmekte, çok taraflılık, Asya Pasifik bölgesinde çoğu temel anlaşmazlıkları çözümü ve aşılmasına yönelik sarf edilen çabalarla ilgisiz hatta bölgeye zarar verici olarak görmekteler. Bölgesel güvenlik için çok taraflılığı Çinli uzmanlar tamamen reddetmemekle beraber, bölge istikrarı için diğer ülkelerin düşüncelerinin de alınmasından yanalar.

Güney Çin Denizi Sorunu

Güney Çin Denizi ASEAN'nın Çin'le ilişkisini test eden bir örnek ve aynı zamanda bu ilişkinin korku, tehdit yada karşılıklı anlayışı dayanıp dayanmayacağını belirleyicisi. Mischief kayalıklarının Çin tarafından Şubat 1995 de işgali, aynı zamanda Filipinler tarafından da hak iddia edilmekte, Çinin niyeti konusunda şüphelerin ortaya çıkmasına neden oldu. Çinin bu hareketi ASEAN'ı Pekinle uygun bir diyalogun aranması ve niyetinin anlaşılması ve nihayete sorunun çözümü için harekete geçirdi. Pekin den şüphe duyanlar için Çinin hareketi uzun dönemli bir stratejinin bir parçasıydı: bu aşamalar 1988 de Vietnam güçleriyle Johnson kayalıkları yakınında çatışma, 1992 de Çin Ulusal Halk Kongresinde 'Karasuları Kanunun' kabul edilmesi. Pekinin dikkatli ve pragmatik davranışına güvenenler için, Çinin komşularının çıkarlarını dikkate almayan, ve açıklama gerektiren bir hareket olarak değerlendirdiler.

9 Şubat'da Filipinler Mischief kayalıklarında Çin yapılarının fotoğraflarını kamuoyuna sundu. Bu yapılar arasında dört adet sekizgen nöbet noktası, gemiler için küçük bir liman ve iletişim için bir uydu anteni ve helikopter alanı bulunmaktaydı. Bölgede, Palawan adasından 135 deniz mili açıktaki, Çine ait üç gemi ve beş adet küçük hücum bot belirlendi. Binaların inşaatına 1994 sonlarında başlanılmıştı ve Filipin Donanmasının bölgede Çin varlığından 1994 Ekim ayında belirleyebilirdi. 8 Şubat tarihinde kayalıklara Çin bayrağının

dikilmesinin iletilmesiyle Filipinlerin haberi olmuştu.³ Çin Başbakan yardımcısı ve Dışişleri Bakanı, Qian Qichen Mart 1995 de Çin Ulusal Halk Kongresinde binaların balıkçılar için koruma amacıyla yapıldığı ve iddia sahipleri için bir tehlike arz etmediğini açıkladı.⁴ Başkan ve Parti başkanı olan Jiang Zemin Kongrede askeri delegelere güçlü bir Halk Kurtuluş Ordusu (PLA) Çin sınırları, hava sahası, "okyanus haklarını" ve "çıkarlarının"ın korunması için gerekli olduğunu söyledi.⁵ Pekin konuyu Manila ile görüşmeye devam ederken Mischief kayalıklarındaki inşaat da devam etti. Filipinler donanması sekiz noktada Çin nin koyduğu işaretleri tahrip etti, ve 25 Martta dört Çin balıkçı teknesi ve 62 iki balıkçıyı Alicia Annie kayalıklarının yakınlarında tutukladı.

Filipinli liderler konuya dikkatle yaklaştı. Dışişleri bakanı *Roberto Romulo* Çin'nin bu hareketinin Filipinler için bir tehlike arz etmediğini açıkladı. Filipinler Devlet Başkanı *Fidel Ramos*, Çin makamlarınca bu yapıların merkezi hükümetin haberi olmadan inşaat edildiği konusundaki açıklamasını kabul etti. Ramos, mamafih, Savunma bakanlığına bölgedeki deniz gücü varlığının artırılması ve hava denetimlerinin sıklaştırılmasını emretti. 19 Mart ta Başkan, yapıların gelecekte görüşmelerin devam ettiği tarihe kadar kalabileceği açıklamasını yaptı.⁶ Filipinlerin seçeneği gerçekten sınırlıydı, buna ASEAN a başvurmak; Çin büyük elçisine resmi protesto; B.M. Güvenlik Konseyine ve A.B.D. ye başvuru dahil. Filipinler4 Güney Çin Denizinin bir bölümü "Kalayaan"daki hak iddiasını yenileme seçeneğine de sahipti. Gerçekten daha önceki Savunma Bakanı ve *Corazon Aquino* yönetiminde Ulusal Güvenlik danışmanı *Rafael Ileto* başkanı bu davranış biçimini çatışmayı önlemek amacıyla tavsiye ettiği açıkladı.⁷

ASEAN görevlileri 18 Martta Singapur'da toplanarak ve ortak bir bildiri yayınlamalarıyla tarafların bölgeyi istikrarsız hale getirecek hareketlerden kaçınmalarını söyledi.⁸ Mart ve Ağustos 1995 yılında Çin ve Filipinli görüşmeciler Pekinde bir araya gelerek konuyu görüştüler. Konu 2-3 Nisan arasında Çin ASEAN toplantısında da ele alındı. Çin tarafı sürekli olarak konunun çözüme kavuşturmak için yeterli olgunluğa ulaşmadığında ısrar ettiler. 1995 AMM'de ASEAN dışişleri bakanları bu gelişmeler konusunda 'ilgilerini' belirterek, 'etkilenen alanlarda' havacılık ve deniz yolu ulaştırmasının serbestçe olması düşüncesine bağlı kalınmasına ihtiyaç olduğunu belirterek, CBM'lerin görüşmelerine ve işbirliğine çağrıda bulundular. AMM'de en belirgin olan, ASEAN'ın özel davetlisi olarak 1991 den beri toplantılara katılan Qian Qichen'in yaptığı konuşma oldu. Qian, Çinin, Güney Çin Denizi sorununu

³ F.E.E.R., 23 Şubat 1995.

⁴ *Japan Times*, 12 Mart 1995 ve *Straits Times*, 11 Mart 1995.

⁵ Bkz. BUSZYNSKI, Op.cit., s. 12.

⁶ Bkz. *Ibit*.

⁷ *Straits Times*, 23 Şubat 1995.

⁸ Bkz. BUSZYNSKI, Op.cit., s. 13.

uluslararası hukuka uygun olarak çözümüne hazır olduğunu ilan etti. Bu ASEAN içinde olumlu bir adım olarak değerlendirildi. Mamafi, Çin başbakan yardımcısı, Güney Çin Denizi üzerinde tartışılmaz egemenlik hakkı olduğunu ve kaynakların ortak değerlendirilmesi için çağrı yaptı. Çin daha önce konunun AMM toplantısından hemen sonra başlayacak olan ARF de gündeme getirilmemesi konusunda ısrar etmişti. Konunun A.B.D ve Japon yanında katılarak uluslararasılaşmasını önlemek amacıyla, Çin, ASEAN içindeki gerilimi yumuşatmak amacıyla böyle davranmış olabilir. Eğer durum buysa, Çin'inin bu hareketi üzerine ASEAN'ın etkisi ılımlı bir şekilde de olsa ortaya çıkmış oldu. Çin dışişleri bakanlığı sözcüsü bakanlıkta yaptığı açıklamada ARF in konunun tartışılacağı uygun bir zemin olmadığı ve A.B.D. olmaksızın iki taraflı görüşmelerin yapılması gerektiğini açıkladı. Sözcü, dış güçlerin konuya karışmaması üzerinde ikazda bulunarak, sınır sorunlarının ASEAN üyeleriyle direk görüşmek üzere Çin e bir teşvik olacağını belirtti.

Güney Çin Denizindeki olaylar Filipinlerde bir çok kesimin tepkisini harekete geçirdi. Senatör *Ernesto Herrera* Çin'e direnebilmek için Vietnam la yakın ilişkilere geçmek gerektiği konusunda çağrıda bulunurken, Kongre üyesi, Bonifacio bölgedeki Filipin askeri gücünü güçlendirmenin bir provakosyona neden olabileceği konusunda ikazda bulundu. F.Ramos daha önce Çin de büyük elçilik yapan *Alfonso Yuchengo* yu konu üzerinde yardımcı olmak üzere Mayıs ayında Çin e gönderdi. Mayısın sin de gönderdiği raporda Alfonso Dışişleri bakan yardımcısı tarafından Manila ile ortak yatırım yapmak üzere *National Off-shore Island* şirketinin teşvik edildiğinin söylendiğini belirtti Ayrıca Çinin A.B.D ve ASEAN n bu konuyla ilgilenmesini kabul edemeyeceklerini Mischief kayalıklarındaki barakaların kaldırılması konusunda Filipinlerinde talepte bulunmasının kabul edilememesini belirtti. General İsmael Villarel başkanlığındaki Filipinler delegesi 5 Mayıs'ta Pekine gittiğinde Çin'nin bölgenin gelişmesine iki taraflı yaklaştığı ve diğer ülkeler, örneğin Malezya'nın da işbirliğine girebileceği ifade edildi.⁹

Mischief sorunu karşısında Filipinler hükümeti sınırlı bütçe ve kaynaklarıyla savunmanın modernleştirilmesine doğru yöneldi. Corazon Aquino yönetimi sırasında Vietnam savaşı kalıntısı beş F5 uçağının değiştirilmesi de dahil olmak üzere ordunun modernleştirilmesi için periyodik teşebbüsler yapıldı. Filipinlerin Donanma Gücü (1 Frigate ve 10 adet devriye botu), Güney Çin Denizindeki hak iddialarını korumak istiyorsa modernleştirilmeli. Mischief kayalıklarında Çin varlığı ortaya çıktıktan sonra Filipinler kongresi ordunun modernleşmesi için (5 yıl içinde) yaklaşık 1.85 milyar US doları tutan bir bütçeyi onayladı. Haziran ayında, Ramos kongreye modernleşme ile ilgili olarak bir program sundu. Bu programda 15 adet F16 uçağı ya da Mirage 2000; füze bataryaları ile donatılmış 12 sahil güvenlik botu satın alınması, karadan havaya

⁹ Bkz. *Ibit.*, s. 14.

füze sistemlerinin yerleştirilmesi, kara ve hava taktik birimlerinde % 25'lik kesinti yapılması yer alıyordu. Bütçenin % 40 savaş gemileri için ayrılmıştı. 1996 da yüzeyden yüzeye füze bataryaları iki sahil koruma botuna yerleştirildi.¹⁰ ARF'de A.B.D. dışişleri bakanı *W. Christopher* Filipinlere F16'ları indirimli fiyatla önerdi ki bu aynı zamanda A.B.D nin Filipinlere desteği anlamına da geliyordu. Ramos ise takas yolu ile askeri teknoloji satın alabileceklerini bunun aynı zamanda finansal baskıyı da azaltacağını ifade etti Filipinlerin Mirage 2000 yada Mig 29 veya İsrail in Kfir'lerini yada İngiliz ve Güney Kore nin tekliflerini düşündüklerini, bir İtalyan firması olan Augusta ile yapılan ve 12 eğitim amaçlı uçağı kapsayan ve ödemelerin takasa dayandığı sistemi de örnek olarak gösterdiler.

Çinin hareketi yankılarını diğer ASEAN ülkelerinde de hissedildi. Endonezya Çinin Natunas adaları ile ilgili olarak Çinin pozisyonu ile ilgisini ifade etti. Dışişleri bakanı Ali Alatas 10 Nisanda, Güney Çin Denizi ile ilgili çalışma gurubu toplantısının dördüncüsünde ortaya koyduğu haritadaki Natunas yakınındaki noktalara dikkati çekti. Bu sınırlar Endonezya'nın Kasım 1994 de Exxon şirketi ile sonuçlandırılan Grand Natunas Gas alanını Natunas'ı ayırmaktaydı. Endonezya dışişleri bakanı Nisan 1995 e kadar konuyu gündeme getirmek için beklemesinin nedeni, Çinin bu davranışı konusundaki kızgınlığı ASEAN'ın içinde yükselen gerilimin ortaya çıkmasını gösterdi. Ali Alatas, Mischief kayalıkları sorununu Çinin niyetini ortaya çıkarmak üzere kullandı. Endonezya Çini protesto ederken, Ticaret bakanı Hortono Pekin'i ziyaretinde Endonezya sahası içinde deniz ve hava gözetiminin artırıldığını açıkladı. Alatas, daha sonra, Çinin iddiaları için haritanın bir temel oluşturmadığını fakat Çinin çıkarlarının bir göstergesi olabileceğini söyledi. Endonezya Genel Kurmay Başkanı Feisel Tanjung Natuna adaları civarında Endonezya'nın çıkarlarını korumaya hazır olduğunu ilan etti. Daha sonra Endonezya adalar civarında 5 savaş gemisi ve iki uçakla bir tatbikat yaptı. Pekinle olan ilişkileri bozabilecek her hangi bir askeri hareketi önlemek için Alatas, Endonezya'nın bu konu ile ilgili olarak Çin'le kavgası olmadığını, ve her iki ülkenin de karşılıklı hak iddialarından uzak olmaları gerektiğini halk önünde ifade etti. Daha sonra Çin'le görüş alışverişinde bulunmak üzere Pekin e giden Alatas, dönüşünde Çininin Natunas adaları ile ilgili hiç bir zaman bir hak iddiasında bulunmadığını, bu nedenle karşılıklı hak iddiasının söz konusu olmadığını söyledi. Aynı zamanda Alatas Çin'nin uluslararası deniz hukuku çerçevesi içerisinde Endonezya'nın statüsünü kabul ettiğini, öte yandan Natunas civarında sınırların çizilmesinde Çin ile görüşme yapılabileceğini belirtti.¹¹

Bölge, 1994 yılından itibaren Pekinle ortak petrol aramalarında bulunan Taiwan'nın da varlığına şahit oldu. Taiwan'ın deniz aşırı Petrol şirketi, Çinin

¹⁰ *Straits Times*, 14 Ağustos 1995.

¹¹ *F.E.E.R.*, 27 Nisan 1995.

Offshore Petrol araştırma şirketiyle ortak olarak çalışmakta, bölgede araştırmalar yapmaktaydı ki, aralarındaki anlaşma, bölgenin Çin e ait olduğunun bir göstergesiydi. Bu bakımdan Taiwan'nın bölgedeki varlığının güçlendirilmesi Pekin'in avantajı demekti ve her ikisi de hak iddiasına karşı gelenlere karşı işbirliğinde bulunabilirdi. 1995 Nisanından itibaren Pekin bölgeyi denetlemeye başladı. İçişleri Bakanı *Wu Pohhsiung*'a göre bu tür denetimler yıllık olarak devam edecekti. Vietnam'da aynı şekilde deniz denetimini artırdı ve bölgenin araştırılmasında Rusya'nın desteğini arkasına aldı. Bölgede Vietnam'ın çıkarı ortak olarak işletilen bir çok petrol sahasına dayanmaktaydı: Bach Ho alanı Sovyet-Vietnam işbirliği 'Vietsovetro ile geliştirilmişti. Avustralya şirketi BHP ikinci alan 'Dai Hung'da devreye girmişti. Malezya Sabah eyaletindeki Labuan deniz üstüne ikinci bir birlik ilave ederek Güney Çin Denizi komutanlığını güçlendirdi. Malezya şuanda Labuanda 14 tane sahil güvenlik botuna sahip olup, ayrıca deniz altı ve helikopter satın alarak desteklenmeyi düşünmekte.¹²

Güney Çin Denizindeki potansiyel çatışma alanları üzerine altıncı çalışma toplantısı Doğu Kalimantan da 10-11 Ekim 1995 tarihleri arasında yapıldı. Toplantıların ilki Ocak 1990'da Kanada Uluslararası Gelişme Ajansı tarafından desteklenmiş, Endonezya dışişleri bakanlığı tarafından organize edilmişti. Katılımcılar ASEAN, Çin, Taiwan, Vietnam, ve Laos du. Çalışma toplantılarının amacı, Endonezya elçisi, Hashym Djalal tarafından açıklandığı biçimiyle, Endonezya'nın niyeti, katılımcılar arasında arabuluculuk yapmak değil, çözümü kolaylaştıracak bir atmosferin oluşturulmasıydı. Eğer, işbirliği fonksiyonel alanlar için, gemicilik, deniz taşımacılığı, çevresel ekoloji, bilimsel araştırma, ve kaynakların yönetimi, harekete geçirilebilirse, kaynakların ortak geliştirilmesi yönünde genişletilebilir, böylece de egemenlik sorunu çözümlenebilirdi.¹³ Altıncı çalışma gurubu toplantısında, denizi seviyesi, dalga kontrolü, biofarklılıklar, bilgi değişimi ve ağ oluşturulması konusunda gelişmeler sağlandı. Ali Alatas uygun hükümet kuruluşlarının bu projelerle ilgilenmesini önerdiyse de, öneri katılımcılar tarafından reddedildi. Çin delegesi, Xu Guangjian, toplantının CBM'leri tartışma yetkisi olmadığını ileri sürdüyse de, Çinin tartışmaların çözülmesinden ve ortak gelişme için temellerin oluşturulmasından yana olduğunu ifade etti.

Amerika Birleşik Devletleri

Bölgede A.B.D. nin gelecekteki rolüyle ilgili görüşler, iki temel nedenden dolayı ASEAN içinde ifade edildi. Birincisi, Bölgedeki güç dengesini değiştirecek biçimde Çinin Asya-Pasifik aktörü olarak yükselişi Kasım 1994 de Cumhuriyetçilerin kongrede zaferiyle ortaya çıkan '*yeni- izolasyonculuk*' Çini dengeleyecek biçimde A.B.D.'nin bölgede kalması konusunda soruların ortaya

¹² *Sunday Times*, 20 Ağustos 1995.

¹³ Bkz. BUSZYNSKI, Op.cit., s. 16.

çıkmasına neden oldu. İkincisi, Bölge ülkeleri tarafından bölgesel güvenliğin temeli olarak değerlendirilen A.B.D-Japonya ittifakının geleceği de değişik soruların ortaya çıkmasına neden oldu. Clinton yönetimi A.B.D. Japonya arasındaki ticari konulardaki tartışmaları güvenlik konularını da etkileyebilecek bir sınıra getirdi. Eylül 1995 de Güvenlik bölümü tarafından yayınlanan, Doğu Asya Pasifik Bölgesinde A.B.D'nin Güvenlik Strateji ' kitabı ticari sürtüşmelerin güvenlik konusunu etkileyeceği düşüncesinde olanları endişelerini ortadan kaldırmayı amaçlıyordu. Rapor A.B.D.'nin bölgedeki varlığını tutacağını ve Bush yönetimi zamanında planlanan Kore den geri çekilmenin devam edeceğini belirtiyordu. Dışişleri bakan yardımcısı Winston Lord, güvenliği ticaretten ayırmak için sarf edilen gayretlere rağmen, Eğer Asya korumacılığa devam ederse, bağ Amerikan kamuoyu tarafından yaratılabilir diyerek bir ikazda bulunmuşur.¹⁴ Önemlisi A.B.D. Ticaret departmanı 1995 yılı için , 1994 den % 20 daha fazla, 127 milyar US doları açık olduğunu tahmin etti. Ne dereceye kadar bu eğilimin, Amerikanın ' yeni izolasyonculuğu' güdüleyeceği ise beklenip görülecek.

ASEAN nın güvenliği, Cumhuriyetçilerin Taiwan'a sempati duymaları nedeniyle A.B.D- Çin ilişkileri de etkilendi. A.B.D.- Çin ilişkilerindeki gerilim Çin'inin kışkırtmasıyla ortaya çıkan düşmanlığın görüşmeler yoluyla giderilmesi yoluyla Çin'inin davranışı etkilemeye çalışan ASEAN'nın girişimlerinin önemini de azaltabilir. Clinton Taiwan Başkanı Lee Teng-hui nin 1995 Haziran ayında Cornell'i ziyaretinde anlaşmaya vardıklarını açıkladı. Bu aslında kongrenin bir başkanı nasıl etkileyebileceğinin inde bir göstergesi oldu. A.B.D'nin Çin'i insan hakları, ticari sorunlar ve Taiwan konusundaki sürtüşmeler nedeniyle düşman devlet olarak görme eğilimi vardı. Warren Cristopher, ARF de A.B.D.'nin Çini Çevreleme yada yalnız bırakmaya arzulu olmadığını beyan etti. Cumhuriyetçi kongre üyesi Dana Rohrabacher (Uluslararası ilişkiler Asya-Pasifik alt komite üyesi) Çin'nin Güney Çin Denizi ile dalga geçtiğini ve bölge ülkelerinin Çin'e karşı önlemlerde ortak hareket etmeleri için çağrıda bulundu.¹⁵

Nihayet A.B.D. 11 Temmuzda Vietnamla diplomatik ilişki kurdu ve 6 Ağustosta da Hanoide büyük elçilik açtı. A.B.D bu yönde Clinto'nun Vietnam'a uygulanan ticaret ambargosunu kaldırdığı Şubat 1994 yılından itibaren ilerlemekte. POW/MIA Ulusal liginden muhalefete rağmen ve 2.198 MIA konusundaki talepler ,stratejik ve ekonomik çıkarlar Clinton'u olumlu yönde hareket etmeye zorladı. A.B.D. Ulusal Güvenlik Konseyi danışmanı Antony Lake 20 Temmuzda hareketin güvenlik ve ekonomik konularında A.B.D.'nin çıkarlarını geliştireceği açıklamasında bulundu. Her iki tarafın amacı, eğer Vietnam devreye girerse, meyvaların toplanacağını ifade etti.¹⁶ Bu hareket

¹⁴ Straits Times, 11-12 Ekim 1995.

¹⁵ Bkz. İbit., 27 Mayıs 1995.

¹⁶ U.S.I.S., 26 Haziran 1995.

bölgede, özellikle Taiwan'la ilişkilerin geliştirilmesi, Çin i dengeleme olarak değerlendirildi. Vietnam la diplomatik ilişkiye geçilmesinde uzun süre beklenilmişti ve Vietnam'ın ASEAN'a katılması için gerekli bir adımdı.

Özellikle bölgeyi ilgilendiren, Güney Çin Denizinde A.B.D. pozisyonu. A.B.D., Çin'i ASEAN uğruna çok azda olsa itibarını yükseltme stratejisine kaymadan, caydırıcı olabilecek olan tek ülke. A.B.D.'nin Subat 1995 den önce Mischief kayalıklarındaki inşaatlar konusunda neden Filipinleri uyarmadığı? konusunda sorular ortaya çıkmakta. A.B.D, Filipinleri destekleme isteğinde olmadığı ya da bölgenin etkin bir biçimde kontrol edilmediği gibi, ilgisizlikle karşı karşı olduğu kabul edilmekte. Kasım 199 de Subic körfezinden A.B.D'nin çıkarılması konusunda Filipinlilerin görüşü de bunda etkili olabilir. Filipinli ve Vietnamlı temsilciler A.B.D ye çağrı yaparak Güney Çin Denizi konusunda liderlik yapmalarını istemişler ve bölgedeki deniz yolunun korunmasında çıkarları olduğunu ilan ettiler. 19 Mayıs da sözcü kesintisiz deniz iletimi konusunda çağrıda bulunarak, A.B.D nin hak iddiasında bulunan tarafların yanında olmayacağını belirtti. A.B.D. Senatosu 22 Haziranın da, sorunu çözüme kavuşturmak için tarafların askeri bir müdahaleden kaçınmaları ve A.B.D'nin deniz hukuku dışında da olan 'Güney Çin Denizindeki' bütün deniz yolu iletimini sınırlandıracak bütün girişimleri çok yakından ve bütün bir dikkatle izlemekte olduğunu belirten bir görüşü kabul etti.¹⁷ Diğer taraftan, A.B.D. yönetimi konu üzerinde önemli bir adım atmadı. Mischief kayalıkları olayı sonucu, A.B.D. ve Filipinler arasındaki savunma bağı yeniden canlanabilir, 1995 Temmuzunda, on altı A.B.D SEALS ve on sekiz Filipinli komandonun katıldığı küçük bir ortak tatbikat yapıldı.¹⁸

Japonya

Japonya'nın bölge ile açmazı 1995 de, 30 Haziran 1994 yılında kurulan Murayama nın koalisyon hükümetine yük getirerek daha da şiddetlendi. Japonya'dan yükselen Çin'i dengelemek ve A.B.D'nin rolündeki belirsizliği dengelemek üzere, bölgesel ve global liderlik rolünü oynaması beklendi. Diğer taraftan, Japonya'nın böyle bir beklentiyi karşılamak için, ne kurumsal yapısı nede böyle bir eğilimi vardı. Bundan başka ASEAN Japon yaya karşı ortak bir yaklaşımı, sadece Japon yada mevcut şaşkınlığı artırmakla kalmayıp, bölgeye karşı Japonya'nın pasif kalma isteğini de artırmaktan başka bir şeye yaramayacaktı, oluşturamamışlardı. Başbakan Murayama ve kendi neslinden olan sosyalistler için, Japonya'nın II. Dünya Savaşındaki davranışı, telafi etmek, bu nedenle Ağustos 1994 de bölgeye yaptığı seyahatin amacında buydu. Japon liderler geçmişi kapatmaya çalışırken, ASEAN liderleri, Japonya'nın henüz hazır olmadığı, uluslararası alanda daha aktif bir liderlik rolü oynamasını istediler.

¹⁷ Straits Times, 25 Temmuz 1995.

¹⁸ Japan Times, 4 Ocak 1995.

Malezya başbakanı Mahathir, 27 Ağustos 1994 de Murayama dan neden Japonya'nın geçmişten özür dilediğini sorduğunda, pasif Japonlar, şaşkınlık içinde kaldılar. Büyük liderlik rolü için baskılar, Japonya'da gündemdeki tartışma konularından hiç düşmemekte.

Japon dış politikasında iki akım, Pan-Asyacılık ve Asya Pasifik yönelimi, arasındaki gerilim, tahrik ediliyor. Singapur, Endonezya ve Tayland, APEC konusunda Japonya'nın hareketini, Japonya'nın Asya-Pasifik politikasının bir göstergesi, onaylarken, Mahathir, Japonya'nın (EAEC) Doğu Asya Ekonomik Konseyini kabul etmesi konusundaki baskıları, pan-Asyacılık için bir gösterge. Mahathir Asya-Pasifik liderleri arasında en açık sözlü olanı, Japonya'nın tam bir sorumluluk üstlenmesi ve Doğu Asya ve Güneydoğu Asya ile kendini bütünleştirmesini istemekte.¹⁹ EAEC önerisi Japonya'da özellikle Çalışanlar Federasyonu ve pan -Asyacılık yönelimleri olanlar ve Japonya'nın geleceğini Asya ile yakın ilişkilerin kurulmasında görenler arasında sempatiyle karşılandı. Mamafi, hükümet yöneliminde Asya-Pasifikçi olarak kaldı Avustralya ve Yeni Zelanda'nın katılımı olmaksızın, EAEC önerisine direndi. Mahathir Japonya'yı öneriyi bir kenara bırakmak ve A.B.D.'nin önünde eğilmekle suçladı, fakat Japon Dışişleri bakanı Kono Yohei APEC'in görüşü üzerinde ızzar etti. Pan-Asyacılık Japonya için A.B.D.'nin görüşüne ihtiyaç duyduğu için, gerçekçi bir seçenek değil, fakat, geniş bir Asya-Pasifik politikası için, Japon çıkarları için bir mihrak noktası olmaya devam ediyor.

Bölge, Japon Yen'inin değer kazanmasından, Japon ihracatını pahalılaştırdığı için, yararlanmakta, ASEAN içinde Japon yatırımları 1989 da % 4 den 1995 ilk yarısında % 7.7 sürekli olarak artarak büyümekte. 1995 yılında Yen in aşırı değerlenmesiyle, Japonyalı üreticiler üretim tesislerini yeniden Asya Pasifik ülkelerine kaydırmayı düşünmeye başlamışlardı. 1993 yılında Japonya, dışarıdaki üretim tesislerinde üretilen, renkli TV ve ev aletlerinin net ithalatçısı konumuna geldi. Bu eğilimden ASEAN yararlanmakta ve yararlanmaya devam etmekte. Nissan Tayland'da araba üretimini % 50 oranında artırabileceğini ve yerli firmalarla araba parçalarının üretimi için işbirliğine gidileceğini açıkladı. Öte yandan Honda Filipinlerdeki üretim tesisini ASEAN'nın sağladığı fırsatlardan yararlanarak genişleteceğini açıkladı.

Japonya'nın Siyasi Rol Arayışları

Soğuk savaşın sona ermesi Japonya'nın Güneydoğu Asya da daha kapsamlı siyasi bir rol oynaması için fırsat yarattı. Bir görüşe göre,¹ Sovyetlerin Hindi çininden ve ABD'nin de Filipinlerden çekilmesinden sonra ortaya çıkan boşluğun Japonya ve Çin tarafından doldurulacağı.¹ Önümüzdeki on hatta yirmi

¹⁹ Kweku AMPIAH, "Japan at the Bandung Conference: The Cat Goes to the Mice's Convention", **Japan Forum**, Vol. 7, No. 1(Spring 1995), s. 21.

yıl içinde Güneydoğu Asya da ortaya çıkması muhtemel bir senaryo, kendine daha da güvenen bir tavırda, daha da iddialı olan Çin'inin, müttefiki olan Japonya tarafından desteklenen ABD'nin stratejik varlığı tarafından dengelenmeye çalışıldığı, güç dengesinin yükselişi. Fakat, Güneydoğu Asya da bölgesel güvenliğe Japonya'nın katkısı direk olarak askeri varlığı yerine, ekonomik ve artan siyasi rolle olacak. Bu üçlü yönetim, bölgedeki bir çok devletin, göz kamaştırıcı ekonomik büyüme, ulus devlet olabilmeye başarıyla yol katetmeleri, askeri yeteneklerinde gelişmelerin ve bölgesel guruplaşmaların gelişip yaygınlaştığı (ASEAN), ve her bir bölge devletin ve dış güçlerin, diğerinin üzerinde olmasının istenmediği bir dönemde ortaya çıkmaktadır. Tokyo'nun Soğuk Savaş sonrası dönemde Güneydoğu Asya da siyasi girişimlerde bulunma teşebbüsleri, ABD ve Çin'le olan ilişkileri, Japonya'nın artan rolüne karşı olumlu yada olumsuz olarak bölge devletlerinin takınacakları tavır, ve Japonya'nın kendi iç politikasındaki gelişmeler tarafından çerçevelenmekte. Japonya, iki taraflı ABD-Japonya İttifakı çerçevesi içinde, çok taraflı bölgesel ve uluslararası örgütlerde, daha yüksek bir profil elde etmeye çalışıyor. Bu türden tek taraflı olmayan bir yaklaşım, ABD, Çin, Güneydoğu Asya Devletleri ve Japon kamu oyu tarafından da kabul edilmektedir.

Güneydoğu Asya da Japonya'nın siyasi rol oynama isteği, soğuk savaşın son bulması ve hatta süper bir ekonomik güç olarak daha ortaya çıkmadan 1970'lerin başlarında ön plana çıkmıştı. II. Dünya Savaşında yenilmesine rağmen, Japonya teknolojik ve kültürel olarak gelişmiş, Doğu Asya'da liderlik potansiyeli ve çıkarları olan bir ülke olduğu düşüncesinden vazgeçmedi geçmedi. Her ne kadar, ekonomik gücünü dengeleyecek düzeyde Tokyo'nun siyasi güç arayışları, 1970 ve sonrası dönemde bölgesel liderliğe yönelmesinde çok önemli bir güdü olsa da, 1950-1960'larda genel olarak bu arzusu doğrultusunda girişimlerde bulunduğu gözlenir. Savaş sonunda uluslararası alanda düzenlenen ilk toplantılara, Asya-Afrika ülkelerini kapsayan 1955'de, Birleşmiş Milletlere katılmadan bir yıl önce, Bandung/Endonezya konferansına katılmıştı. Tokyo bilinçli olarak gelecekte bölgesel liderliği düşünüyordu ve bu türden toplantılara katılarak Güneydoğu Asya ülkeleri tarafından tekrar kabul edilmesi içinde kamu oyu oluşturmaktı²⁰. Tokyo 1964 yılında Malezya'nın kuruluşu ile ilgili olarak ortaya çıkan sorunların çözümünde Malezya, Endonezya ve Filipinler arasında bir köprü gibi hareket etti.²¹ 1970'de, Kamboçya sorunun çözümü için Jakarta'da yapılan toplantıda arabuluculuk görevi yapmaya çalıştı. Fakat genel olarak bakıldığında Japonya'nın bu dönem içerisinde bölgedeki çıkarının siyasi olmaktan çok ekonomik olduğunu söyleyebiliriz.

²⁰ Suelo SUDO, *Southeast Asia in Japanese Security Policy, Pacific Strategic Papers*, No. 3, Institute of Southeast Asian Studies, Singapore, 1991, s. 21.

²¹ Charles E. MORRISON, *Japan as a Non-Military Global and Regional Power, Southeast Asian Affairs 1993*, (Institute of Southeast Asian Studies, Singapore, 1993), s. 52.

1970 ortalarında Japonya bu yaklaşımının artık inandırıcı olmadığını farkına vardı. 1974'de Başbakan Kakuei Tanakanın ziyareti sırasında Jakarta ve Bangkok'ta algılanan 'Japon Emperyalizmi' karşıtı gösteriler, Japonya'yı şoka soktu. Onu takip eden yılda, Vietnam'da ABD yenilgisi Güneydoğu Asya da - komünist ve komünist olamayan- ikili bölünme bölgeye tek ekonomik amaçlı yaklaşım düşüncesini Japonya yeniden bir değerlendirmeye tabi tutma ihtiyacı duydu. Sonunda Japonya 1977'de, Başbakan Takeo Fukuda'nın ismine ithafın, Kukuda doktrinini ilan etti. Bu doktrin çerçevesinde, Japonya büyük bir askeri güç haline gelmeyeceği, Güneydoğu Asya ülkeleri ile 'kalp den kalbe' bir dostluk bağı kuracağını, bölgesel gerilimlerin ortadan kalkması için ASEAN üyeleri ve Hindicini devletleri arasında bir köprü gibi hareket edeceği sözünü veriyordu. Siyasi amaçların elde edilmesi için dış yardımı bir araç olarak kullanarak Hanoi'yi Moskovadan koparmaya çalıştıysa da başarılı olamadı. Vietnam için, Çine karşı Sovyetler Birliğinin stratejik desteği Japon yardımlarından daha önemliydi. 1979'ga Sovyetlerin Afganistan'ı işgali, ve Soğuk savaşın tırmanması Hanoi ve Moskava arasındaki ittifak, 1979'da Vietnam'ın Kamboçya'yı işgali Japonya'nın Vietnam'a yardımlarının ASEAN ülkeleri tarafından eleştirilmesi, Japonya'yı, köprü diplomasisi' yaklaşımı zaman içerisinde terk etmeye zorladı. 1977 ve 1979 arasında Japonya bölgesel düşmanlıkları önlemede başarısız oldu, bölgeye sadece ekonomik fonksiyonla yaklaşmanın doğru olmadığını işaretini verdi.

Japonya, Güneydoğu Asya'yı içinde daha önemli siyasi rol oynayabileceği arka bahçesi olarak algılamakta.²² Çin, Tayvan, Kuzey ve Güney Kore, ve Rusya dan ibaret Kuzeydoğu Asya, tarihin yükümlülüklerinden dolayı Japonya siyasi girişimleri için daha az ilgi çekici. II Dünya Savaşı sırasında Güneydoğu Asya da üç buçuk yıla yaklaşan Japon işgal, Kuzeydoğu Asya da yarım yüzyıla yaklaşan emperyalist amaçlarını gerçekleştirmek ve üstünlük sağlamak için harcadığı çabalarla karşılaştırıldığında oldukça kısa bir süre. Kültür ve duygusal olarak Koreliler oldukça gururlu ve arka bahçede genişleyen Japon siyasi girişimlerinden oldukça şüphe duymakta. Bundan başka, Kuzeydoğu Asya, ASEAN ve ASEAN'ın Bölgesel Formu (ARF) gibi Japonya'nın kendi siyasi ve stratejik çıkarlarını oluşturabileceği uluslararası örgütlerden de yoksun. Her ne kadar, Japonya global düzeyde bir ekonomik varlık sergileyebiliyor ve önemli ölçülere varan resmi kalkınma yardımlarında bulunuyorsa da, siyasi aktör olarak, süper güçlerin sahası olarak değerlendirdiği, kendisinden uzak, alışıktır olmadığı alanlarda rahat değil.

Japonya, kendi geleceği ve iyiliğini, ve barış, güvenlik, Güneydoğu Asya da dengeyi bölünmez olarak algılamakta. Ticaret yapan bir ülke olarak, bölgesel pazarlara girme ve Güneydoğu Asya sularında dolaşım serbestliğine ihtiyaç duyuyor. Bölge ülkeleriyle iyi ikili ilişkiler, Tokyo'nun onların diplomatik

²² Bkz. FBIS-EAS-95-106, 2 Haziran 1995.

desteğine ve Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinde sandalye sahibi olmadıkları onları oylarına ihtiyacı olması, bunu kaçınılmaz kılıyor. Eğer, Japonya BMGK'da sürekli bir sandalye sahibi olabilirse Japonya bölgesel ve global stratejik sorunlarda liderlik yapabilme ve büyük güç statüsünü elde etmiş olacak. Çin ve iki Kore tarafından sürekli sandalye elde etmesine onay verilmesi şu anda mümkün gözüküyor: Eğer Güneydoğu Asya ülkelerinden beklenen destek gelirse de, Japonya'nın bu isteğini elde edebilmesi mümkün gözüküyor.

Körfez Savaşı ve Hindistan'da Tokyo'nun Rolü

Soğuk Savaşın sona ermesi Japonya'nın Güneydoğu Asya da daha büyük siyasi roller üstlenebilmesi için daha serbest koşullar ortaya çıkardı. BMGK'deki rakip süper güçlerin felç eden vetolarındaki azalmayla Soğuk Savaş sonrası dönem yeni bir döneme öncülük etmektedir ki, önemli ortak ve barışın korunması için operasyonlar B.M.'nin himayesinde yapılabilmektedir. Örneğin, 1991'de Irak'ın Kuveyt'i işgali, ABD'nin yönetiminde oluşturulan çok uluslu güç tarafından müdahale edilerek önlemlendi. Körfez Savaşı Japon dış politikasında da bir dönüm noktası. Ortadoğu petrolüne bağımlı olması ve kendini batı ile birleştirmesine rağmen, Japonya müttefiklere parasal olmayan bir yardımda bulunabilmede güçlüklerle karşılaştı. Körfez savaşı sırasında Japon siyasi liderlerinin zayıflığı ve uygun bir katkı için ulusal bir uzlaşmanın olmaması ülkenin karar verme sürecini felç etti. Kokuşmuş ve uluslararası eleştirilerle aşığılanmış olarak, Körfez Savaşı'na (13 milyar US doları) katkısı çek yazma diplomasısından başka bir şey değildi, liderler uluslararası beklentiler ve ekonomik statüsüne uygun daha aktif bir dış politika takip edilmesine karar verdiler.

Bir kaç teşebbüsten sonra iktidardaki Liberal Demokrat Parti (L.D.P.) sosyalist olmayan ve komünist karşıtı partilerle uzlaşmaya vararak tarihsel *Barışın Korunması Kanunu'nun* 1992'de meclisten geçirdi. Bu kanun çerçevesinde o tarihe kadar görülmemiş savaş sonrası dönemde 2000 askere kadar B.M. Barışı gücüne katılmasına izin veriyordu. Japonya ilk olarak Güneydoğu Asya'da Kamboçya'yı seçti. Her ne kadar bölge devletlerinden Japonya'nın Kamboçya'da barışın korunması girişimi ile asker göndermesi, Japonya'nın yeniden askerleştiği yolunda bazı eleştiriler aldıysa da genel olarak bakıldığında bu eleştirilerin azaldığına da dikkat çekti. Daha sonra Mozambik ve Zaire'de Japonya'nın barış gücüne katılması dikkat çekti.

Soğuk Savaşın sona ermesi, Japonya'nın Hindistan'da barışın korunmasının yanında diğer bazı siyasi fonksiyonlar üstlenmesi içinde kapıyı açtı. Müttefiki Sovyetler Birliği'nin ortadan kalkmasından sonra Hanoi, Kamboçya barış görüşmelerinde uzlaşmacı bir tavır takındı. Vietnam birliklerinin Kamboçya'dan çekilmesinden, soykırımcı Pol Pot fraksiyonunun Pekin için faydası daha da azaldı. İç savaştan bıkmış ve liderleri tarafından terk edilmiş Kamboçya

fraksiyonu 1990 da Tokyo'nun desteklediği barış görüşmelerine katıldı. her ne kadar Tokyo görüşmeleri Pol Pot fraksiyonunun anlaşmayı kabul etmemesi nedeniyle başarısız olduysa da UNTAC ve Paris barış görüşmeleri içinde kapıyı araladı. Tokyo konferansı ve ülkenin yeniden imarı için Japon yardımı sözü verilerek Kamboçya fraksiyonunun katılımın sağlanmasıyla, Japonya sonunda ' köprü kurma' rolünü başarıyla oynamıştır.

Japonya Hindişinin kapsamlı gelişimi için yardımda bulunacak olan ülkeleri bir araya getiren bir formda düzenledi. Buna ilave olarak, "Kamboçya'nın Yeniden İnşası Uluslararası Komitesi" 1994 ve 1995 de Paris'te Kamboçya'nın yeniden inşası toplantılarını düzenledi. Şubat 1995'de Dış işleri bakanı Yohei Kono Hindişinin yeniden inşası için Vietnam, Kamboçya, Laos un en yetkili liderleriyle görüştü. Kono, Haziran ayında Laos Dışişleri bakanı Somsavat Lengsavatla yaptığı görüşmede sadece ekonomik yeniden yapılanma için yardım yapılmayacağı, aynı zamanda Laos'un demokratik bir sürece girmesi içinde yardım edileceği bildirdi.²³ Böylece Kono, yardım alan ülkede arzu edilen siyasi değişiklik ve Japon yardımları(ODA) arasında bir bağda kurdu. Somsavat ise görüşmede Japonya'nın B.M.G.K sürekli bir sandalye sahibi olabilmesinde ve 1997-98 döneminde sürekli olmayan üyeliğe seçilmesinde Laos'un destek vereceğini açıkladı. Böylece, Japonya yardımlarının karşılığı toplamaya başladı.

Eğer Japonya Vietnam'ın ekonomik kalkınmasına yardımda başarılı olursa, bölgede uzun dönemli stratejik sonuçları olacaktır. Güçlü bir Vietnam, Çin için Güney Çin Denizindeki tartışmalı Spratly Adalarına karşı kaslarını daha gevşetmesi daha az ilgi çekici. Pekin, 1974'de Parcel Adalarını Saygon'dan ve Spratly zinciri içerisindeki bir kaç mercan adasını 1988'de Hanoi'den aldığında, zamanlama kusursuzdu. Çin Güney Vietnam'daki rejimin ölmek üzere olduğu, gerçekte ABD'nin desteğini kaybettiği ve Kuzey Vietnam'ın baskısından sendelediği bir anda harekete geçti. Pekin, Hani'nin müttefiki S.S.C.B. ile ilişkilerini düzelttikten sonra tekrar harekete geçti. Bundan başka Moskova o sırada bir çok iç sorunlarla uğraşmakta ve müttefikine gereken desteği verecek, ve Çin ile, Güney Çin denizindeki bir kaç küçük mercan adası için çatışmayı göze alacak durumda bulunmamaktaydı. Vietnam ASEAN üyeleri ile olan bağlarını güçlendirdi, ABD- Japonya İttifakı çerçevesinde Çinin kontrolde tutulabilmesinde birlikte hareket etmede ilave güç haline geldi.

Japonya ve ASEAN Bölgesel Formu

İki kutupluluğun son bulması Güney Doğu Asya'da, bölgesel güvenlik sorunlarıyla ilgilenen çok taraflı örgütlerin ortaya çıkmasını da teşvik etti. Soğuk savaş sırasında, ABD, Asya-Pasifik Bölgesinin güvenliği ile ilgili çok taraflı

²³ Michael ANTOLÍK, "The ASEAN Regional Forum: The Spirit of Constructive Engagement", *Contemporary Southeast Asia* Vol. 16, No. 2, s. 118-119.

formlara, SSCB'nin çevrelenmesi ve iki taraflı güvenlik düzenlemelerini zayıflatacağı gerekçesiyle pek sıcak bakmadı. Bundan başka, Soğuk Savaşın en gerilimli anında dostların, düşmanlar ve seyircilerle güvenlik konusunda işbirliği yapması da mümkün değildi.

Bu bakımdan, Japonya'nın Asya-Pasifik ülkelerini kapsayan bir güvenlik formu oluşturma önerisinde bulunması ona oldukça kredi sağladı. Dış işleri Bakanı Taro Nakayama, 1991 Temmuzunda Kuala Lumpur'da yapılan bakanlar toplantısında, Asya-Pasifik Bölgesi, ASAEN-PMC, 'siyasi diyalog' ve karşılıklı güven için kullanılmasını önerdiğinde, öneri karşısında ASEAN ülkeleri şaşırды. Japonya'nın teklifi ASEAN ülkelerince, her ne kadar ASEAN'nin düşüncelerini yansıtsa da, soğuk karşılandı. Japonya, ASAEN ülkelerinin bölgesel konularda yabancı bir ülkenin gündem oluşturması konusunda hassaslıklarını hesaba katmamıştı. ASEAN ülkeleri, güvenlikle ilgili konularda Japonya'nın girişimlerine de alışıktı değildi. Bundan daha önemlisi, Nakayama'nın önerisinin soğuk karşılanmasının nedeni, düşünce kamu oyuna yansımadan önce, Japonya, ASEAN ülkelerinin görüşlerini almamıştı.

Hatta, bölgesel güvenlik konusunda form oluşturma önerisinde bulunan tek ülke Japonya değildi. Kanada, Avustralya ve yarı resmi ASAEN think-tank'leri, ASEAN-ISIS de aynı öneriler doğrultusunda yola çıkmış paralel kulvarlarda ilerlemekteydiler.²⁴ Yaşlı Japon diplomatlarından Yukio Satoh, Haziran 1991'de beri ASAEN-ISIS toplantılarına sürekli katılmakta ve Asya-Pasifik Dialogu için girişimlerde bulunmaktaydı. Belki de Sato, dış işleri bakanlığını öneri konusunda bilgilendirmiş ve böylece öneri Nakayama Önerisi olarak yeniden paketlenerek sunulmuştu. Sato akebinde her ne kadar Japonya'nın öneriyi savunan tek ülke olduğunu iddia edemeyeceğini, fakat önerinin gelişmesinde, güvenlik için çok taraflı Asya-Pasifik formunun oluşturulmasında ABD'nin ikna edilmesinde önemli rol oynadığını belirtti. Sato, ABD'nin bu bağlamda şüpheli olduğunu da ifade etti.²⁵ Fakat, Soğuk Savaşın sona ermesinden dolayı ABD'nin çok taraflılığa soğuk yaklaşımının değişmesinden dolayı, ARF kavramına ilgi göstermiş olabilir.

Japonya sonunda 1994 yılında ARF'in kuruluşunu destekledi. Japonya, ARF'yi, Japon dış politikasının temel taşı olan ABD-Japonya ittifakının yerini alacak bir kuruluş olarak değil fakat ilave bir işbirliği olarak değerlendiriyor. Bölgesel güvenliği diyalog ve güven artırıcı önlemlerle geliştirmeye çalışırken, ARF Japonya'ya bölgesel politikaları etkilemede ve tartışmada faydalı bir platform oluşturuyor. ARF ile Japonya, güvenlik konusunda Beyaz Kitap yayınlanması ve silah kayıt sisteminin oluşturulmasını savunarak, güvenlik

²⁴ Yukio SATOH, "Emerging Trends in Asia-Pacific Security: The Role of Japan", *Pacific Review*, No. 2, s. 273.

²⁵ **Diet Bütçe Komisyonu**, 21 Şubat 1995.

artırıcı önlemler ve daha büyük ölçüde askeri şeffaflığı teşvik etmeye çalışıyor. Önümüzdeki yüzyılda Çinin büyük güç olarak yükselişine önem vererek, Japonya, ARF'i, Çinin diyalog alışkanlığı kazanmasında, danışma ve işbirliği için, faydalı bir kavram olarak görmektedir. Aynı zamanda, Japonya, ARF'yi, Pekin'nin, nükleer silah test etmesi ve Güney Çin Denizinde genişlemesi gibi hassas bölgesel konuları göz ardı etmemesinde, ARF üyelerinin ikna edilmesinde de kullanabilir.

Japonya ve Spratly Sorunu

Her ne kadar Japonya Spratly Adaları konusunda bir hak iddia etmiyorsa da, bütününden yada kısmen hak iddiasında bulunan Çin, Tayvan, Malezya, Filipinler, Vietnam, Brunei yinin içinde bulunduğu kav kutusundan ayrı değil. Bu adalar Güney Çin Denizi üzerinde çok önemli iletişim hattı bulunmaktadır. Her ne kadar Japonya hak iddiasında bulunan her hangi bir devleti desteklemiyorsa da, sorunun barışçıl yoldan, müzakerelerle çözülmesinden yana.²⁶ Bazı Japon analistler, Spratly sorununu, Soğuk Savaş sonrası dönemde Asya-Pasifik Bölgesindeki dengeyi bozacak en önemli potansiyel tehlike olarak değerlendirmekte.²⁷ Tokyo Spratly konusunda her hangi bir tehlike yada silahlı çatışmaya varacak bir müdahalenin Güney Çin Denizindeki iletişim hatlarını etkileyeceğinden çekinmekte. Sovyetler Birliği ve A.B.D.'nin Deniz gücünün Güneydoğu Asya'dan çekilmesiyle, yaratılan boşluğun çok güçlü ve iddialı bir ülke olan Çin tarafından doldurulacağı şüphesi Japonya'yı rahatsız etmekte. Resmi olarak, Japonya Çini bir tehlike olarak görmüyor. Görünüşteki sebepler, Çinin yerel ekonomik gelişmeyi ön plana çıkarması ve bununla birlikte bütün askeri varlığını da modernize etmesi. Fakat bir Japon eliti Çine karşı oldukça kararsız. Örneğin eski başbakanlardan Kiichi Miyazawa'nın şu ifadeleri bunu göstermesi açısından önemli. *Çin ekonomik olarak güçleniyor. 21.yüzyılda Çin Dünyaya karşı bir tehlike olacak. Ekonomik gücün askeri güce dönüşmediği hiç bir örnek yok. Güneydoğu Asya ulusları Güneye doğru Çin'in genişlemesinden endişe duymakta.. Japonlar belki de Çinin komşusu olduklarından dolayı serbestçe düşündüklerini söyleyemiyor. Fakat biz askeri bir süper güç olması muhtemel bir ulusa 200 milyar Yen ödünç verirken düşünmeliyiz.*²⁸ Şaşırtıcı olan, Miyazawa bazı istisnaların olabileceğine değinmemiş olması; savaş sonrası Japonya, süper ekonomik gücün, süper bir askeri güce dönüşmediğinin iyi bir örneği.

Bir yandan, 1.2 milyar nüfusu ile büyük bir pazar ve yüksek büyüme hızı ile Çin Japon şirketleri için önemli iş merkezi. Öte yandan, sürekli ekonomik büyüme, Dünya sorunlarıyla ilgili konularda daha fazla ağırlığını hissettiren ve

²⁶ Research Institute for Peace and Security, *Asian Security: 1994-1995*, s. 20.

²⁷ FBIS-EAS-95-055, 22 Mart 1995.

²⁸ Koichi SATO, "The Japan Card", *F.E.E.R.*, 13 Nisan 1995, s. 32.

kendine güvenen bir Çin ortaya çıkarabilir. Çin'in nükleer testler yapmasının 'Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesi' antlaşmasının önemini azaltacağından endişe duyan Japonya 1995'de hiç görülmemiş bir adım atarak Çin'e bağış olarak yapılan yardımı kesti. Çoğu Japon için, Çin'in Spratly konusundaki gelecekteki tavrı, saldırganlığın yada komşularına karşı uzlaşmacı yaklaşımın test edildiği bir gösterge olacak. Çünkü, Tokyo Senkaku Adaları ile ilgili olarak Çin'le sorunu bulunmakta, ve Pekinin diğer komşularıyla olan benzer sorunlarda alacağı tavrı çok yakından izlemekte.

Japonya'nın Güney Çin Denizi sorunu karşısında askeri bir güç olarak direk bir rol üstlenmesi mümkün değil, zaten Japonya'da buna istekli değil, Çünkü, böyle bir teşebbüs Çin'i, A.B.D., Güneydoğu Asya ülkeleri ve Japon kamu oyunu harekete geçirebilir.²⁹ Japonya'nın dolaylı olarak oynadığı rol, müttefiki ABD ye deniz üssü sağlaması, finansal yardımda bulunmasıdır ki, böylece ABD askeri varlığı Güney Çin Denizi de dahil olmak üzere bölgede var olabilsin. Fakat, Japonya bu dolaylı olarak oynadığı rolü yeterli görmüyor. Çin'in 1995 Şubatında Mischief Kayalıklarını ele geçirdiğinde Filipinlerin tepkisi karşısında, daha aktif bir siyasi rol oynama fırsatını Tokyo yakalamıştı. Bu bölge Filipinlere ait Palawan adasına yakın Güney Çin Denizi'nde tartışmalı bir bölge. Çin'in tek taraflı bu hareketi, amacı ve niyeti konusunda Güneydoğu Asya ülkeleri, A.B.D ve Japonya'yı harekete geçirdi.

Spratly konusunda Pekin'e kızgınlığını belirtmek üzere Manila tarafından yaklaşılması üzerine Tokyo '*köprü*' rolü oynamaya teşebbüs etti. Başbakan *Tomiiichi Muramaya*, 1995 Mart'ında Kopenhag/Danimarka'da *Spratly* sorununu Çin heyeti başkanı *Li Peng* le görüşmeye çalıştı.³⁰ Fakat başarılı olamadı. Nedeni yirmi beş dakikalık süre sınırlamasının olması ve görüşülecek konular arasında Kuzey Kore'nin nükleer silah geliştirmesi gibi daha önemli konuların bulunması. İlave olarak basına göre Japon dışişleri konuyu bu tür bir toplantıda gündeme getirip getirmeme konusunda ikiye bölünmüş olması. Çin Ulusal Halk Kongresi başkanı *Qiao Shi*, Nisan 1995'de Tokyo'yu ziyaret ettiğinde, Murayama sorunun diğer hak iddiasında bulunan devletlerle barışçıl yoldan çözüme kavuşturulmasını istedi.³¹ Mayıs ayında Murayama Pekin'i ziyaret ettiğinde gündemine *Spratly* konusunu da almıştı. Fakat, Çin'in hak iddiasında olmayan bir devletin konuya müdahale etmesine karşı olumsuz tavır takınmasından dolayı da başarılı olması beklenmedi. Nitekim Çin, Kuzey Çin Denizi sorunlarını tartışacak çalışma gurubu toplantılarına Japonya'nın davet edilmesi isteğini reddetti. Her ne kadar çalışma gurubu toplantılarına katılan bazı delegeler Japonya'nın sorunun çözümünde teknik ve finansal yardım yapabileceği önerisini getirmişlerse de, Çin

²⁹ Lam Peng ER, "Japan's Search For a Political Role In Southeast Asia", *Southeast Asian Affairs* 1996, ISAS, Singapore, s. 46.

³⁰ *Japan Times*, 12-21 Nisan 1995.

³¹ Bkz. ER. *Op.cit.*

ve Güneydoğu Asya ülkelerinin Japonya'nın katılmasını kabul etmedikçe, Japonya'nın aktif bir rol üstlenmesi de mümkün gözüküyor.

Japonya ve Güneydoğu Asya da Resmi Kalkınma Yardımı (ODA) Politikası

Tarihi yükümlülüğünden dolayı II. Dünya Savaşından yarım yüzyıl sonra bile Japon diplomasisi, askeri güç yerine yabancı yardımlarla desteklenmekte: Tokyo büyük bir askeri sopa kullanma yerine, ODA havucunu kullanmayı tercih etmektedir. Japonya ODA programını Güneydoğu Asya da geliştirerek, BMGK 'de sandalye elde etmede destek sağlayabilir. Uzun dönemde eğer Japonya arzu ettiği sandalyeye sahip olabilirse, sadece prestij sağlamakla kalmayacak, belki de Güneydoğu Asya üzerinde etkisi olacak global güvenlik sorunlarında da söz sahibi olacaktır.

1993 yılında Japonya ODA programının % 29.9 unu (2.44 milyar US doları) her ne kadar dünyanın bu yardıma en ihtiyacı olan ülkeleri ol masalarda Güneydoğu Asya ülkelerine verdi.³² Soğuk Savaş dönemi içerisinde Japonya'nın bu bölgeye yardımlarındaki başlangıçtaki motiv'i, savaş tazminatı, Japon ekonomik çıkarlarının teşviki, S.S.C.B. çevrelenmesi için Tayland ve Filipinlere stratejik yardım Güneydoğu Asya ülkelerinin Dostluğunu kazanmak için yapılmıştı.³³ Soğuk Savaş dönem sonrasında, Tokyo, yardım programına yeni bir boyutu ekledi. 1992 ODA yardım programında bunu açık olarak belirtti ki, yardım alan ülkenin demokratikleşmesi, insan hakları, ve askeri amaçlı olmayan harcamalarda kullanılması yardımın ön şartı olarak ileri sürülüyordu. Böylece Japonya ABD ile ortak değerlere sahip çıkıyor ve Japon yardımlarına karşı yöneltilen, prensipten yoksun, sadece Japon çıkarına hizmet eden türden eleştirileri de önlemeye çalışıyordu.

Myanmar örneğinde, Japonya ODA'yı baskıcı rejimi yumuşatmak için siyasi bir araç olarak kullandı. Tokyo, Myanmar'daki liderlerin askeri darbe teşebbüsünden sonra askıya aldı. 1995 Martında kısmen ve insanı yardım adı altında ODA yardımını verdi. Dışişleri bakanı Kono "demokratikleşme sürecinde, bizim tarafımızca gözle görülebilecek ileri bir adım atılırsa Japon yardımları artacaktır"³⁴ şeklinde ifadeye bulunmuştur. Uluslararası toplum tarafından dışlanmamak ve sosyal çalkantılara sebep olacak ciddi ekonomik krizlerin önüne geçebilmek ve komşularından geride olmamak için Yangondaki rejim otoriter nitelikteki bazı kontrolleri yumuşattı. Temmuz 1995'de Myanmar'daki demokratik hareketin sembolü ve Nobel ödüllü *Aung San Suu Kyi*'i serbest bıraktı. Her ne kadar Japonya Myanmar'a en büyük yardımı yapan ülke konumunda olsa da Japonya'nın bu olayda etkisi o kadarda abartılmamalıdır. Çin

³² Bkz. *Ibit*.

³³ *Ibit*, s. 46.

³⁴ *Diet Bütçe Komisyonu*, 21 Şubat 1995.

coğrafya olarak yakınlığı, ekonomik bağları, silah ticareti, ideolojik bir ön şart ileri sürmeden ülke liderleriyle ikili ilişkilere girmeleri yüzünden Myanmar üzerinde daha etkili. Aung San Suu Kyi'nin serbest bırakılmasıyla ilgili batılı baskıların tersine, ASEAN ülkeleri özellikle Endonezya, 'yapıcı girişim' olarak adlandırılabilir daha öz bir politikayı seçti. Sessiz diplomasiyi benimseyerek Endonezya Myanmar'daki askerlere Suu Kyi'nin serbest bırakılmasını istedi. Bazı gözlemciler göre, batının yaklaşımı ve Japonya'nın baskısı, ve ASEAN'nin kibar bir tavırla iknası Suu Kyi'nin serbest bırakılmasında etkili oldu.³⁵ Fakat, Suu Kyi'nin bazı dış baskılar sonucu serbest bırakıldığını ileri sürmekte olayı aşırı basitleştirmek olur. 1995'de askeri rejim onun serbest bırakılması için kendini yeteri kadar güvende hissediyordu. Karenler hariç olmak üzere ülkedeki bütün etnik guruplarla uzlaşmış ve Myanmar'daki demokratik hareketi de kırmıştı.

Japonya, ODA için belirlediği kuralları Tayland ve Endonezya'ya tutarlı bir biçimde uygulamada zorlanmakta. Myanmar'ın tersine, bu iki ülke daha iyi bir uluslararası kabule, güçlü ve iyi işleyen bir ekonomiye ve daha geniş bir sosyal desteğe sahip. Ekonomik olarak ta Japon iş dünyası için daha önemliler. Stratejik olarak, Endonezya, Malaca boğazı, Sunda ve Lombok boğazlarına sınır devlet. Şüpheli insan hakları ihlalleri ve demokratikleşme çabalarına rağmen, Japonya bu iki ülkeye ODA'nın devamlı bir şekilde verilmesinde pragmatik bir yaklaşım içinde.

ABD doları karşısında Japon Yeni'nin aşırı değerlenmesi Japon ODA yardımlarını Güneydoğu Asya ülkeleri, özellikle Malezya ve Endonezya, için çekiciliğinin kaybolmasına neden oldu. Bu ülkeler Yen üstünlüğüne dayanan dış borçlarını faizleriyle birlikte ödemek zorunda. Endonezya'nın durumunda Eylül 1994 itibarıyla borç miktarı 56 milyar US dolarını buldu. Bu borç un 26 milyar doları, yada % 40 Japon Yen'i. Japon Yen'i, A.B.D. doları karşısında, bir Yen değer kazanılması halinde bile, borç yükü 300-400 milyon A.B.D doları artmakta.³⁶ Endonezya'nın petrol ihracı A.B.D. doları ile olmakla beraber borcunu Yen olarak ödemek zorunda. Eğer Yen, A.B.D. doları karşısında sürekli değer kazanırsa, ve eğer Japonya Güneydoğu Asya ülkelerinin Yen e dayalı borçlarını hafifletmek üzere bir şey yapmazsa, onlarda Japonya dan borç almada fazla istekli olmayacaklar. Çünkü, ODA Japonya'nın Güneydoğu Asya diplomasinin temel bir parçası, ve onun cazibesinde önemli bir azalma, siyasi amaçların elde edilmesinde ODA'nında bir araç olarak etkinliğini de azaltacaktır.

APEC ve EAEC arasında Japonya

Soğuk Savaş sonu, bölgede, Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği (APEC)'nin gelişmesi için bir kemer oluşturdu. Japonya APEC'e büyük bir

³⁵ Ministry of Foreign Affairs, *Japan's ODA 1994*, Mart 1995, s. 109.

³⁶ David Arase, *Buying Power: The Political Economy of Japan's Foreign Aid*, Boulder: Lynne Rienner Publishers, 1995.

destek vermekte, çünkü, çok taraflı bir form, müttefiki Amerika'ya ekonomik ve politik olarak bölgede tutabilmek için Japonya'ya önemli ilave değerler sağlamakta. Aynı şekilde, APEC'de Çin varlığı, büyük komşuları işbirliği alışkanlığı ve karşılıklı bağımlılık ağı içinde yararlı bir şekilde tutulabileceği için Japonya'ya avantaj sağlamakta. Bu durum tek taraflı hareket etme alışkanlığına sahip ve komşularının çıkarları konusunda hassas olmayan, zenofobik ve dar görüşlü Çinin yükselişine engel olabilir. Bundan başka bölgede yerleşen, yirmi birinci yüzyılda büyük ekonomik avantajlara sahip olacak APEC, Avrupa Birliği (AB) eğer korumacılığa doğru yönelecek olursa, dengeyi sağlamak üzere ağırlığını koyabilir. Her ne kadar Avustralya APEC'i ilk başlatıcısı olarak kredi talep ediyorsa da, başbakan Masayoshi Ohira, 1979 yılında Pasifik Bölgesi İşbirliği, entelektüellerin APEC olarak adlandırdığı kavramı ortaya atmış ve desteklemiştir.³⁷

Tokyo'nun APEC benzeri bir örgütü desteklemede uzun zamandan beri arzusu düşünüldüğünde, Japonya'nın Malezya başbakanı Mahathir'in Doğu Asya Ekonomik Topluluğu (EAEC) görüşünü kabul olmadaki isteksizliği anlaşılabilir. Mahathir bu düşünceyi ilk olarak A.B. ve NAFTA'ya dengelemek üzere 1990 yılında ortaya atmıştı.³⁸ Daha sonra Mahathir önerisini ASEAN ve diğer potansiyel üyeler tarafından daha kabul edilebilir bir duruma getirmek üzere, EAEC'nin APEC çerçevesine yerleştirilebileceğini söyledi. Malezya'nın feragat ta bulunmasına rağmen A.B.D. ekonomik olarak bölgeden dışlanacağı gerekçesiyle EAEC görüşüne güçlü bir şekilde karşı çıkıyor.³⁹ Malezyalılar için Kuzey Amerika da NAFTA'ya kuran A.B.D'nin EAEC karşı çıkışı hipokratik ve iki yüzlülükten başkabişey değil. Fakat A.B.D'nin görüşü onun bir Doğu Asya gücü olduğu bu nedenle de bölgede yasal bir çıkarı olduğu ve Malezya'nın bir Kuzey Amerika ülkesi olmadığı yolunda. Washington - Tokyo bağı Tokyo-Kuala Lumpur ilişkilerinden önce gelir nedeni A.B.D'nine güvenlik şemsiyesi ve geniş pazarını Japonya'ya açık tutması. Bundan başka, Doğu Asya'da A.B.D'nin askeri varlığı, Kore yarım adasındaki bölünme düşünüldüğünde ve Rusya'nın iç siyasetindeki belirsizlik ve Çin'in büyük güç olarak yükselişine karşı bölgesel güvenliği desteklemede.

EAEC'nin dünyanın ikinci büyük ekonomisi olmaksızın başarıya ulaşamayacağına göre, Malezya Japonya'nın katılımı için özel bir çaba sarf etti. EAEC içinde Japonya'nın liderlik rolünü kabul etmesi için övgüler yağdırdı ve II. Dünya Savaşında olanlar için Japonya'nın özür dilemesine gerek olmadığını ifade etti.⁴⁰ Malezya Japonya'nın geleceğe doğru bakmasının daha anlamlı olacağını ve EAEC katılımı ve geçmişi unutmamasını istedi.⁴¹ Malezya aynı zamanda

³⁷ FBIS-EAS-95-110, 8 Haziran 1995.

³⁸ F.E.E.R., 17 Ağustos 1995, s. 27.

³⁹ Paul BLUSTEIN, "Rising Yen Makes Japanese Aid a Burden", *Japan Times*, 20 Nisan 1995.

⁴⁰ Bkz. ER., Op.cit, s. 27.

⁴¹ Linda Low, "The East Asian Economic Grouping", *Pacific Review*, No. 4(1991).

Japonya'yı küçük düşürmek için Amerikan palyaçosu olarak adlandırdı. Malezya'nın sürekli çağrılarına karşı Japonya EAEC'ye katılma konusunda net bir tavır koymadı. Bunun yerine düşünüyormuş gibi taktiklere başvurdu. Japonya, topluluğa Yeni Zelanda ve Avustralya'nında katılmasında ısrar ederken bu öneri Avustralya ve Yeni Zelanda'nın Asya'nın bir parçası olmadıkları gerekçesiyle Mahathir tarafından reddedilmekte.

Japon siyasi, iş ve bürokrasi elitinin bir bölümü EAEC kavramına sempatik bakmakta. Batıdan ziyade, Japonya kültür ve siyasi olarak Asya'nın ayrılmaz bir parçası olup: Japonya'nın kaderi, Asya dadır düşüncesindedir. yirmi birinci yüzyılda Asya'nın en yüksek ekonomik büyüme oranına sahip olacağı düşüncesiyle, bazı Japonlar, EAEC'nin ekonomik olarak geçerli olduğuna ikna olmuşlardır. A.B.D.-Japonya ticari görüşmelerinde, A.B.D.'nin tahakküm eden riskleri, ve A.B.D.'nin ihracatına engel olarak, Japon sosyal ve ekonomik yapısı üzerindeki eleştirileri Japon eliti arasındaki bir çok kişiyi rahatsız etmekte. A.B.D tarafından öfkelenendirilen Japonların eşit ticari ortak olarak davranmadığı için EAEC ye, A.B.D.'nin eleştirilerinden dolayı daha cazip bakılmaktadır.

Japonya'nın en güçlü ve prestijli iş örgütü ve siyasi fonların önemli destekleyicisi, *Kaidanren*, EAEC için onayı verdi. 1995de Kaidanren bölgeye iki büyük delegasyonu, bölge ülkelerinin APEC ve EAEC hakkındaki görüşlerini almak üzere gönderdi. Birinci seyahatin sonunda, Kaidanren delegasyonu ASEAN ülkelerinin resmi olarak EAEC kabul ettiklerini fakat resmi bir onaylamanın olmadığını gördü. Kaidanren plan hakkında ikinci bir düşünce arayışına yöneldi.⁴² Kaidanren'nin tersine, Japon Sosyalist Partisi, açık bir biçimde EAEC desteklediğini ve partinin yeni dış politikasında önemli bir temel olarak alınacağı ifade etti.⁴³

Mamafih, ortadaki elitler, Japonya'nın A.B.D. ile olan stratejik ve ekonomik ilişkilerini tehlikeye sokabileceği gerekçesiyle, ülkenin EAEC'a bir siren gibi üzerine gidilmemesine inanmakta.⁴⁴ Her ne kadar ASEAN ülkeleri APEC çerçevesi için ve EAEC'a kabul etmişlerse de, gerçekte bu ülkelerin Mahathir'in önerisine kayıtsız kaldıklarını düşünmektedirler. Bazı ASEAN üyeleri öneriyi pratik olmadığı ve kendilerinin önceden görüşü alınmadan ortaya atıldığı içinde eleştirmekte. İlave olarak, Japonlar, Çin'in EAEC'ye sadece sözde bir destek verdiği kanaat inde. Pekin ekonomik büyümeyi yakaladığından dar tanımlanan Doğu Asya bölgesi yerine daha geniş Asya Pasifik tanımını tercih etmekte. Çin'de aynı şekilde Japonya'nın EAEC içindeki liderliğini kabul edecek gibi görünmüyor. Aynı şekilde Japonya'da EAEC içinde Çin in liderliğini kabul etmeyecek. Eğer, dengeleyici A.B.D gücü EAEC içinde olmadığı sürece Çin ya

⁴² *Business Times*, Singapore, 5 Eylül 1995.

⁴³ *Sunday Times*, Singapore, 28 Ağustos 1994 ve *Straits Times*, 22 Ekim 1994.

⁴⁴ *Voice of Malaysia*, "Why is Japan Delaying its Decision to Join EAEC?", 11 Ağustos 1995.

da Japonya'nın EAEC için liderlik rolü oynaması düşünülemez. Çin'in Taiwan üzerindeki iddiacı sorununa rağmen, insan hakları ve A.B.D. pazarına giriş imkanı nedeniyle, Çin, Japonya'nın, tek başına EAEC'de liderlik rolü oynaması yerine, onun A.B.D.'ye bağlı kalmasını tercih eder. Amerika Birleşik Devletleri, EAEC'ye olan muhalefeti yumuşatmadıkça, Japonya, A.B.D.-Japonya İttifakında çıkarı bulunduğu için, öneriyi desteklemeyecektir.

Asya Pasifik'de Büyük Siyasi Role Doğru

Körfez Savaşından sonra, Japonların çoğu, B.M. Barış gücünde yer almak üzere ülke dışına asker gönderilmesini kabul etti. Siyasetçiler, kitle iletişim araçları, entelektüeller, ve kamu oyu anayasada değişiklik yapılmasını desteklediler, buna savaşı ulusal politika olarak yasaklayan dokuzuncu maddede dahil.⁴⁵ Hükümet bu maddeyi savunma amacı ile '*savunma gücü*' bulundurma olarak yorumlasa da, kamu oyunun çoğu Japonya'nın uluslararası alanda daha büyük ve önemli rol oynaması için anayasal bir engel olarak bakmakta. Japonya'nın normal bir devlet gibi hareket etmesi için çağrılar yapılmakta. Bu nedenle Japonya barış gücünü hayati tehlike olan her hangi bir harekete göndermeye hazır olmadığı gibi, sadece desteğin geri planda lojistik destekle sınırlı kalmasını istiyor. Başbakanlık tarafından yapılan bir araştırmaya göre, Japonların % 72 si, anayasanın iptaline taraftar.⁴⁶ Mamafih, Japon toplumundaki orta tabaka için değişiklik çağrısı, Japonya'yı büyük askeri güç olarak gelişmesi anlamına gelmiyor.

Soğuk Savaşın son bulması Japon parti siste minide etkiledi. 1955-1993 arasında Japon parti sistemi, birbirini zıttı. İki parti, Liberal Demokrat Parti (LDP) A.B.D.-Japon ittifakını desteklemiş ve anayasal değişiklikten yanaydı, Japon Sosyalist Partisi (JSP) silahsız tarafsızlık ve pasif anayasa taraftarı, ideolojileri tarafından oluşturulmuştu. Her ikisinin de taban tabana zıt, savunma ve dış politikaları Soğuk Savaş çehresi içerisinde yavaş yavaş şekil aldı. LDP İttifak Japonya'ya karşı tecavüzde bulunanı caydırıcı, JSP de ittifakın A.B.D. nin önderlik ettiği S.S.C.B karşı bir savaşa Japonya'yı da sokacağını iddia ettiler. Japon Sosyalist Partisi, diğer muhalefetteki partilerle birlikte, anasadaki değişiklik için parlamentoda üçte iki çoğunluğa sahip LDP'yi yenilgiye uğrattılar.

Soğuk Savaşın sona ermesi, S.S.C.B. ve Doğu Avrupa ülkelerinde sosyalizmin yıkılışı JSP'nin bazı seçmenleri karşısında imajının yıpranmasına neden oldu. Sosyalist süper güçlerin ortadan kalkmasıyla, ittifakın Japonya'yı süper güçler arası bir savaşa götüreceği inancıda yok oldu. Japon Sosyalist Partisi 1994 de silahsız tarafsızlık geleneksel görüşünü bir kenara bırakarak, A.B.D.-Japonya ittifakını ve anayasal silahlı kuvvetler fikrini, koalisyon hükümetini

⁴⁵ FBIS-EAS-95-039, 28 Şubat 1995; FBIS-EAS-95-079, 25 Nisan 1995.

⁴⁶ FBIS-EAS-95-077, 21 Nisan 1995.

kurmak için kabul etti. Japon Parti sistemi, Japon Sosyalist Partisinin süratli düşüşü, yeni bir tutucu parti olan Shishinto'nun ortaya çıkması, aynı görüşleri paylaşan iki tutucu partinin başı çektiği yeni bir oluşum içine girecek gibi gözüküyor. Bu durum Japonya'nın Güneydoğu Asya politikasında önemli değişiklik yaratabilir. Fakat, tutucu partiler, Japonya'nın daha aktif rol almasından yana ve sonunda dokuzuncu maddeden kurtulunulacak. JSP kendisini Japon parti sisteminde üçüncü bir güç, A.B.D.-Japon ittifakına karşı temel politikalarını B.M. barış gücüne katılmasını belirleyinceye kadar, yeniden keşfedecektir. Böylece, güvenlik ve dış politika konularında Japon parti sistemindeki ideolojik mesafe önemli ölçüde azalacak ve bölgede daha aktif bir Japonya desteklenecektir.

Şu andaki koalisyon hükümetinin, yurt içi sorunlarla karşı karşıya aktif bir dış politika için ne gücü nede zamanı var. 1995 yılındaki depremin acıları 1997 de başlayarak yayılan ekonomik kriz ve işsizlik hükümeti çözümler üretmede elini kolunu bağlamakta. Fakat bir kaç seçim sonrası, yeni parti sisteminin ortaya çıkması ve kamu oyunda Japonya'nın uluslararası alandaki durumu konusundaki gelişmeler Japonya'nın gelecekte uluslararası bir rol almasında önemli olacak bazı etkenler. Fukuda doktrini çerçevesi içerisinde Güneydoğu Asya ülkeleriyle kalbden kalbe bir ilişki kurmak istemişti. 1995 yılında Başbakan Murayama II. Dünya Savaşında Japon askerlerinin yaptıklarından dolayı Güneydoğu Asya ülkelerinden 'özür' dilemek için kullandığı kelime *shazai* yerine *owabi*, olup derinlikten yoksun olarak 'affedersin' anlamına gelir ki, Japonya'nın Güneydoğu Asya'ya yaklaşımındaki belki de değişikliğin ilk ifadesi.

Bütün bu tarihsel ve kültürel geri plana rağmen Japonya ekonomik, politik ve stratejik olarak Güneydoğu Asya için çok önemli. Tokyo'nun A.B.D.'yi desteklemesi bölgede Çin in önemli bir güç olarak yükselişini dengelemek üzere anlaşılabilir. Çin'in bölgesel bir güç olarak yükselişi de Japon-A.B.D. ittifakına yeni bir anlam kazandırabilir. Her ne kadar Japonya Çin'i potansiyel bir tehlike olarak gördüğünü açık olarak telaffuz etmese de, Çin'i yakından gözlemekte, onun yalnız bırakılmasına da taraftar değil. Güneydoğu Asya için, ittifak bir taşla iki kuşu birden öldürebilir. İttifak Japonya'nın bağımsız bir ittifakın içinde yer almasını gereksiz kılıp, Çin'i yakın takibe almasını sağlamakla kalmayacak, aynı zamanda açılan Çin pazarından da yararlanması için geniş imkan hazırlayacaktır.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

1. ARASE David, **Buying. Power: The Political Economy of Japan's Foreign Aid**, Boulder: Lynne Reinner Publishers, 1995.
2. BRZESİNSKİ Zbignew, **Büyük Satranç Tahtası:A merikanın Önceliği ve Bunun Jeo-Stratejik Gerekleri**, İstanbul: Sabah Kitapları Çağdaş başlıklar Dizisi.
3. OHME Kenich, **The End of the National State: The Rising of Regional Economies**, New York:McKinsey-Company,1995.
4. THUROW Lester, **Head to Head : The Coming Economic Battle among Japan,Europe and America**, London: Nicholas Breal Publishing, 1993.
5. _____ **Kapitalizmin Geleceği: Bugünün Ekonomik Güçleri Yarının Dünyasını Nasıl Şekillendiriyor**, İstanbul: Sabah Kitaplar, Çağdaş Başlıklar Dizisi.
6. YILMAZ Murat(der). **Medeniyetler Çatışması** Vadi Ya. 1995.

MAKALELER VE RAPORLAR

1. AMPIAH Kweku, Japan at the Bandung Conference: The Cat Goes to the Mice's Convention, **Japan Forum**, No. 1(Spring 1995).
2. ANTOLİK Michael, The ASEAN Regional Forum: The Spirit of Constructive Engagement, **Contemporary Southeast Asia** 16, No. 2.
3. ARIN Tülay, Asya Krizi ve Kriz Yönetiminin Hegemonyası, **İktisat Dergisi**, Sayı 375, 1998.
4. **Asian Security: 1994-1995**, Japan:Tokyo Researrh Institute for Peace and Security,1996.
5. BUSZYNSKİ Leszek, Trends, Developments and Challenges in South East Asia, **South East Asian Affairs** , Institute of South East Asian Studies, Singapore.
6. BLUSTEİN Paul, Rising Yen Makes Japanese Aid a Burden, **Japan Times**, 20 Nisan 1995.
7. Communique of the 28th ASEAN AMM.
8. Diet Bütçe Komisyonu.

9. ER Lam Peng, Japan's Search For a Political Role In Southeast Asia, Southeast Asian Affairs 1996, **ISIS**, Singapore.
10. FBIS-EAS-95-055.
11. FBIS-EAS-95-106.
12. FBIS-EAS-95-110.
13. Fukuyama, Francis. The End of History, **National Interest**, Yaz 1989.
14. Japan's ODA 1994, Ministry of Foreign Affairs, Mart 1995.
15. Low, Linda. *The East Asian Economic Grouping*, **Pacific Review**, No: 4, 1991.
16. MORRISON E. Charles, Japan as a Non-Military Global and Regional Power, **Southeast Asian Affairs 1993**, (Singapore: Institute of Southeast Asian Studies, 1993).
17. SATO Koichi, The Japan Card, **F.E.E.R.**, 13 Nisan 1995.
18. SATOH Yukio, Emerging Trends in Asia-Pacific Security: The Role of Japan, **Pacific Review**, No. 2
19. SUDO Sueo, Southeast Asia in Japanese Security Policy, **Pacific Strategic Papers**, No. 3, Singapore: Institute of Southeast Asian Studies, 1991.
20. Why is Japan Delaying its Decision to Join EAEC?, **Voice of Malaysia**, 11 Ağustos 1995.

GAZETE, DERGİ VE SÜRELİ YAYINLAR

1. Bangkok Post
2. Business Times
3. Far Eastern Economic Review
4. Jakarta Post
5. Japan Times
6. Strait Times
7. Sunday Times